

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

SPRÁVA

o stave plnenia Národného akčného plánu prevencie obezity na roky 2015 – 2025 – stav podpory zdravého prostredia na gymnáziách a v stredných odborných školách

Štátna školská inšpekcia (ďalej ŠŠI) vykonala v školskom roku 2016/2017 **30** komplexných inšpekcií v stredných školách, v rámci ktorých sa sledoval aj stav plnenia *Národného akčného plánu prevencie obezity na roky 2015 – 2025 – stav podpory zdravého prostredia na gymnáziách a v stredných odborných školách* (ďalej NAPPO), ktorého cieľom je zapracovanie tém zdravej výživy a zdravého životného štýlu do Školského vzdelávacieho programu (ďalej ŠkVP). Inšpekcie sa uskutočnili celkovo na 30 stredných školách v 8 krajoch (v Bratislavskom, Trnavskom po 2 školy; v Košickom 3 školy; v Nitrianskom, Trenčianskom, Žilinskom a Prešovskom po 4 školy a v Banskobystrickom 7 škôl), z toho bolo 14 gymnázií a 16 stredných odborných škôl. Z uvedeného počtu bolo 24 škôl štátnych (z toho 1 s vyučovacím jazykom maďarským), 4 súkromné a 1 cirkevná. V školách bolo spolu 7027 žiakov (podiel žiakov v gymnáziách tvoril 53,88 % celkového počtu).

Podpora zdravého prostredia v školách ako prevencia obezity

Výchovno-vzdelávacia a osvetová činnosť školy

Na väčšine kontrolovaných stredných škôl (76,7 %) bola téma podpory NAPPO zapracovaná do ŠkVP, na základe stanovených cieľov súvisiacich so zdravým životným štýlom, zabezpečením zdravého životného prostredia a vedenia žiakov k starostlivosti a ochrane svojho zdravia i k zásadám zdravej výživy. Plnenie cieľov súvisiacich s NAPPO bolo v školách realizované rôznymi témami a formami v odborných predmetoch ako napr. zdravoveda alebo hygiena výživy, kde v učebných osnovách (ďalej UO) boli zaradené tézy týkajúce sa hygieny výživy, charakteristiky a zloženia potravín a pod. Vo všeobecno-vzdelávacích predmetoch boli ciele implementované v prierezových témach, zapracovaných do predmetu biológia (stravovacie návyky a zlozvyky), cudzie jazyky (komunikačné témy o zdravom životnom štýle a zdravej výžive), občianska náuka (témy o civilizračných chorobách), ale prevažne posilnením vyučovania predmetu telesná a športová výchova (ďalej TŠV) disponibilnými hodinami (túto možnosť využilo 40 % škôl). Na jednej zo škôl¹ bolo na navýšenie týždennej hodinovej dotácie využitých až 6 disponibilných hodín (osemročné gymnázium). Analýza preukázala, že v niektorých školách malo zapracovanie prierezových tém do jednotlivých predmetov skôr formálny charakter, bez uvedenia cieľov a obsahu, resp. bez konkretizácie obsahu vo vzťahu k predmetu. Pre žiakov, zaradených prevažne v III. zdravotnej skupine, zriadili 2 školy (6,67 %) predmet *zdravotná telesná výchova*, kde sa výuka realizovala prevažne buď spojením žiakov rôznych zdravotných skupín z viacerých tried a ročníkov² alebo ako samostatná skupina paralelná s vyučovaním bežnej TŠV³. Žiaci škôl, v ktorých nebol vytvorený predmet *zdravotná telesná výchova*, boli úplne

¹ Gymnázium, Komenského 2/1074, Partizánske;

² Gymnázium, Šrobárova 1, Košice;

³ Stredná odborná škola, Pod Bánošom 80, Banská Bystrica;

oslobodení od vyučovania TŠV. Celkovo bolo oslobodených 317 žiakov, z toho 161 (4,25 %) na gymnáziách a 156 (4,81 %) v stredných odborných školách. Z pohľadu prvých ročníkov, bolo na gymnáziách oslobodených 17 žiakov (10,56 %) a v stredných odborných školách 24 žiakov (15,39 %).

Vzácnou výnimkou, v kontexte akčného plánu, bola škola⁴, kde v experimentálne overovanom vzdelávacom programe mali žiaci možnosť výberu 2 voliteľných predmetov – *netradičné športy a zdravý životný štýl* (s dotáciou 2 hodiny týždenne) v 3. a 4. ročníku.

Rozvoj pohybovej aktivity počas vyučovania realizovali školy najmä v čase dlhších prestávok medzi vyučovacími hodinami. V značnom počte sledovaných škôl mali žiaci k dispozícii nielen priestor na relaxáciu alebo prechádzky (školské dvory, átriá), ale tiež športové náčinia na stolný tenis (niektoré školy mali pingpongové stoly priamo na chodbách školy), futbal, basketbal, posilňovanie (žiakom bolo umožnené využívať počas prestávky telocvične a posilňovne), alebo bedminton, frisbee (na vonkajších školských ihriskách) či umelú lezeckú stenu. Vo väčšine prípadov boli priestory a náčinia žiakmi aktívne využívané. V niektorých školách, z dôvodu kratších prestávok (alebo nedodržania 30 minútovej prestávky medzi dopoludňajším a popoludňajším vyučovaním zo strany školy)⁵, uviedli menšiu frekvenciu záujmu o poskytované možnosti aktívneho pohybu.

Tému zdravého životného štýlu a prevencie proti obezite plnili školy aj prostredníctvom prierezovej témy *Ochrana života a zdravia*, ktorá je súčasťou Štátneho vzdelávacieho programu a obsahom samostatných organizačných foriem vyučovania – *účelových cvičení a kurzů*. Školy propagovali na účelových cvičeniach a kurzoch zdravý životný štýl, cieľavedome podporovali fyzickú aktivitu žiakov cez pohyb a pobyt v prírode (prevažne s denným dochádzaním žiakov), ale aj povedomie o význame a regionálnom rozvoji zdravých potravín. Športové výcviky boli zamerané najmä na lyžovanie (prípadne snowbording) a plávanie, vo výnimočných prípadoch sa využívali aj iné formy ako napríklad rafting – splav rieky⁶, kurzy animačných aktivít (jachting, jazda na koni, vysokohorská turistika, skalolezenie)⁷. Okrem samostatných organizačných foriem vyučovania, plnili funkciu prevencie a boja proti obezite aj športové súťaže, do ktorých sa jednotlivé školy v priebehu roka aktívne zapájali (futbalové, florbalové, basketbalové a volejbalové turnaje, atletické preteky⁸, orientačné behy, stolnotenisové súťaže a iné⁹).

Väčšina kontrolovaných subjektov sa aktívne zúčastňovala na preventívnych programoch, kampaniach a projektoch s výchovno-osvetovou činnosťou a cieľom viesť žiakov k zdravému životnému štýlu. Na školách sa realizovali série prednášok (napr. Ako predchádzať nadváhe a obezite), časovo determinované kampane (Hovorme o jedle, Odstráň obezitu, Európsky týždeň boja proti drogám, Do školy na bicykli), alebo tematické dni (Svetový deň výživy, Svetový deň mlieka, Deň vody, Medzinárodný deň boja proti fajčeniu). Aktivity boli v mnohých prípadoch koordinované nielen školskými koordinátormi prevencie (na jednom gymnáziu bol dokonca ustanovený koordinátor NAPPO)¹⁰, ale aj za pomoci odborných

⁴ Gymnázium, Školská 234/8, Považská Bystrica;

⁵ Stredná odborná škola, Ul. mieru 23, Kalná nad Hronom; Stredná odborná škola poľnohospodárstva a služieb na vidieku, Zavorská 9, Trnava; Gymnázium Vojtecha Mihálíka, Kostolná 8, Sereď;

⁶ Gymnázium, Školská 234/8, Považská Bystrica;

⁷ Súkromná obchodná akadémia, Jarná 13, Žilina;

⁸ Novácka latka, Beh oslobodenia, Hľadáme nových olympionikov, Ostrava Zlatá tetra, PTS Šamorín;

⁹ Mladý záchranár CO;

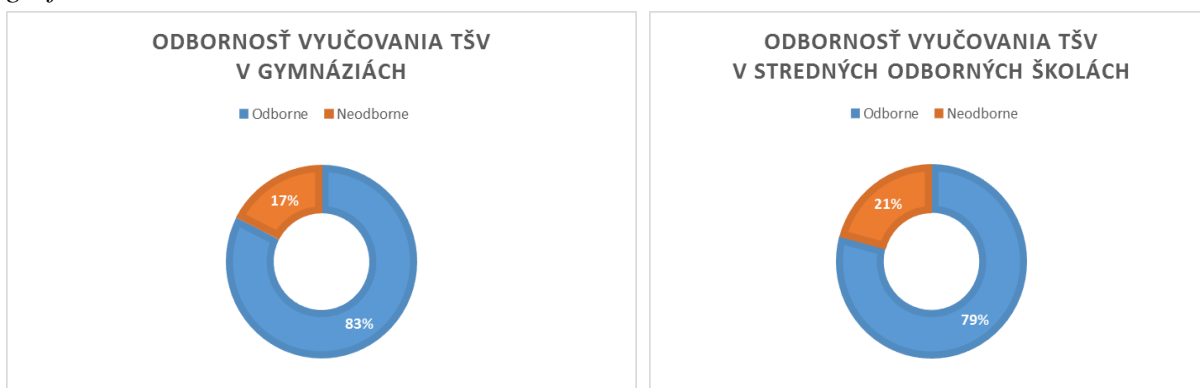
¹⁰ Gymnázium, Štúrova 16, Želiezovce;

garantov¹¹. V gescii odborných garantov sa na určitých projektoch a v časovo dlhšom horizonte spolupodieľali aktívne žiaci a pedagogickí zamestnanci 5 škôl¹². O akciách, zameraných na zdravú výživu a príbuzné témy s tým súvisiace, informovali žiaci a učitelia priebežne prostredníctvom príspevkov na webových sídlach škôl, v školských rozhlasoch, alebo formou článkov v printových regionálnych novinách. Negatívnym javom, pri posudzovaní zapracovania zámerov NAPPO do cieľov v ŠkVP, bolo, že niektoré školy v pláne koordinátora pre sociálno-patologické javy len formálne deklarovali programy venované zdravému životnému štýlu bez konkrétnych výstupov, alebo ak skutočne realizovali nejaké aktivity, tak len vo vlastnej réžii (bez absolvovania kontinuálneho vzdelávania) a bez kooperácie s odbornými garantmi.

Personálne podmienky

Vyučovanie TŠV nebolo zabezpečené na každej škole pedagogickými zamestnancami, ktorí spĺňali požadované kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky na vyučovanie predmetu. Predmet bol neodborne vyučovaný na 21 % hodín v stredných odborných školách 17 % hodín na gymnáziách (graf 1).

graf 1

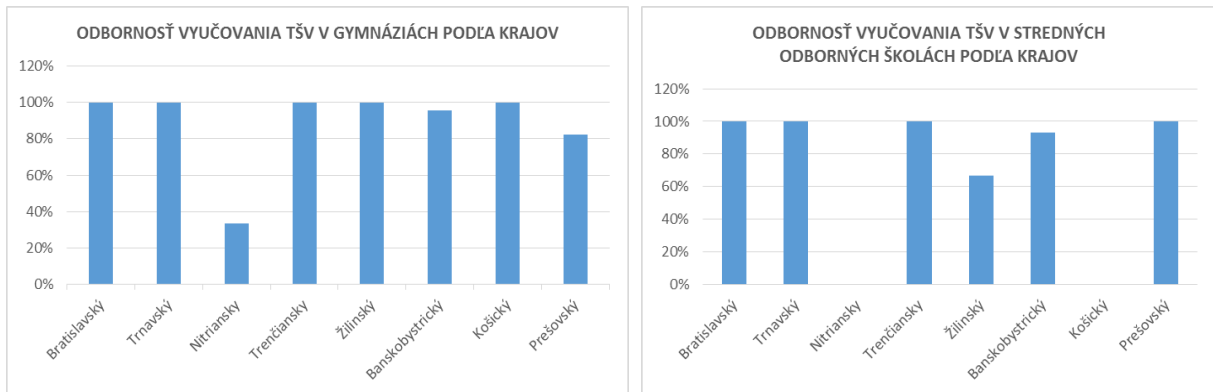
V aspekte posudzovania tejto situácie na úrovni krajov, bola odbornosť predmetu TŠV najnižšia v gymnáziách Nitrianskeho kraja (33,3 %); v stredných odborných školách (graf 2), bola situácia obdobná v 2 krajoch – Nitrianskom a Košickom¹³ (0,0 %).

¹¹ Regionálny úrad verejného zdravotníctva, Slovenská poľnohospodárska a potravinová komora, Zväz cukrárov a pekárov, Slovenský zväz včelárov, Slovenský Červený kríž, Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, výživoví poradcovia, odborní lekári;

¹² Gymnázium Jána Chalúpku, Štúrova 13, Brezno; Katolícke gymnázium Štefana Moysesu, Hurbanova 9, Banská Bystrica; Gymnázium Petra Pázmáňa s vyučovacím jazykom maďarským – Pázmány Péter Gimnázium, Letomostie 3, Nové Zámky; Gymnázium, Štúrova 16, Želiezovce; Gymnázium, Školská 1232/26, Vrábľa;

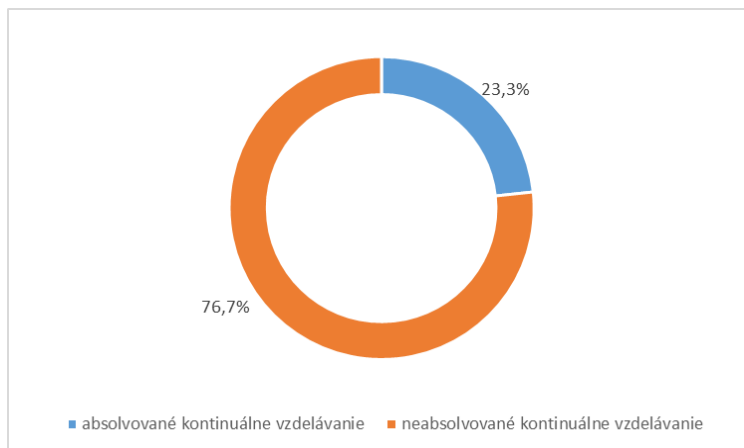
¹³ V 2 sledovaných subjektoch v Nitrianskom a Košickom kraji dosahovala neodbornosť vyučovania predmetu TŠV 100%;

graf 2

Kontinuálne vzdelávanie pedagogických zamestnancov škôl (formálne alebo neformálne – interné), ktoré súviselo so zámermi NAPPO, absolvovali učitelia v 7 z 30 škôl (graf 3). Najadresnejšie vzdelávania, v kontexte akčného plánu, boli absolvované učiteľmi v 3 školách. Ostatné kontinuálne vzdelávania boli orientované prevažne na netradičné športy, kurzy snowbordingu, lyžovania alebo plávania.

graf 3

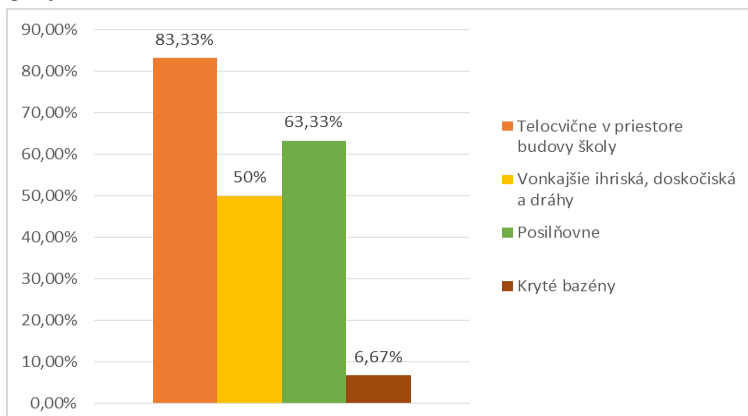

Priestorové a materiálno-technické podmienky

Obhliadkou priestorov škôl sa zistilo, že priestorové podmienky (graf 4) neboli vždy v súlade s plnením výchovno-vzdelávacích cieľov obsiahnutých v ŠKVP. Rovnako materiálno-technické vybavenie vždy nekorešpondovalo s normatívom, a preto celkovo nebolo umožnené plniť výkonové štandardy predmetu TŠV. Z 30 kontrolovaných subjektov disponovalo vlastnou telocvičňou (vrátane športového náradia) 25 škôl (83,33 %), pričom ich veľkosť možno klasifikovať od menších priestorov (pohybové štúdio) až po väčšie – štandardizované pre klasické halové loptové hry a gymnastiku. Identicky boli posudzované aj technické podmienky, v ktorých sa telocvične nachádzali – od zrenovovaných až po havarijný stav. Zvyšné školy si telocvične, resp. priestory na cvičenie, buď prenajímali (prevažne od športových klubov alebo samosprávy), alebo vytvárali cvičebne v priestoroch budov (napr. v suterénoch alebo aulách), a často s vybavením, ktoré neumožňovalo plniť vzdelávacie štandardy predmetu. V školách, kde sa vyučoval predmet *zdravotná telesná výchova*, bola vybavenosť v súlade s požiadavkami. Atletické cvičenia realizovali žiaci

na vonkajších, v niektorých prípadoch, zmodernizovaných multifunkčných ihriskách, ktorými disponovalo 50% subjektov (z toho vo výlučnom vlastníctve - 36,6 %). Za mierne pozitívum možno považovať zistenie, že až 19 škôl malo zriadené posilňovne vo vlastných priestoroch, niektoré zvyšné subjekty si ich prenajímali v mimoškolských zariadeniach. Súčasťou 2 škôl boli aj kryté bazény¹⁴.

graf 4

Činnosť školy v čase mimo vyučovania

Využívanie priestorov školy na pohybové, resp. športové činnosti, sa uplatnilo až v 22 sledovaných subjektoch (73,33 %). Realizácia aktivít bola prevažne spojená s činnosťou žiakov v záujmových krúžkoch (halový futbal, florbal, volejbal, atletika, turistika, fitness a pod.). Mimo vyučovania sa športové turnaje konali len v malej miere (prevažne boli v čase výučby a vo veľkej miere v gescii Slovenskej asociácie športu na školách). V čase výučby bolo využitie športovísk a telocvični permanentnejšie, nakoľko školy periodicky usporadúvali rôzne turnaje (napr. vianočný) alebo športovo-rekreačné dni pre žiakov a rodičov¹⁵. Školy¹⁶, ktoré nespístupnili priestory na športové a pohybové vyžitie v čase mimo vyučovania, túto skutočnosť argumentovali rôznymi dôvodmi – napr. nemožnosť realizácie záujmových útvarov v priestoroch, ktoré mali školy v prenájme, alebo – podľa vyjadrenie riaditeľa jednej školy¹⁷, absencia športových krúžkov z dôvodu nekvalifikovanosti učiteľa TŠV.

Činnosť školy v oblasti podpory správnych stravovacích návykov žiakov

Z celkového počtu sledovaných subjektov, sa jedáleň s kuchyňou (alebo aspoň s výdajňou jedál) nachádzala priamo v priestoroch len 12 škôl (40 %). V jednom prípade¹⁸ bola dodatočne zabezpečená pravidelná ponuka stravy pre celiatikov. Dôvody absencie kuchýň a jedální vo väčšine škôl, súviseli prevažne s ekonomickou situáciou škôl/žiacov, alebo s nedostatočným priestorovým vybavením či s nízkym záujmom žiakov o spoločné školské stravovanie. Východiskovou situáciou pri riešení týchto problémov bolo stravovanie

¹⁴ Stredná priemyselná škola, Bzinská 11, Nové Mesto nad Váhom; Gymnázium, Konštantínova 64, Stropkov;

¹⁵ Katolícke gymnázium Štefana Moyses, Hurbanova 9, Banská Bystrica;

¹⁶ Súkromné gymnázium Futurum, Grešákova 1, Košice-Západ; Gymnázium, Štúrova 16, Želiezovce; Súkromná stredná odborná škola, SNP 1202/14, Dolný Kubín;

¹⁷ Gymnázium, Štúrova 16, Želiezovce;

¹⁸ Gymnázium, Šrobárova 1, Košice;

žiacov/pedagogických zamestnancov v jedálňach iných škôl v rámci mesta/obce, ktoré stravu poskytovali. Druhou možnosťou bolo zriadenie bufetu priamo v školách, čo však z rôznych dôvodov¹⁹ všetky sledované subjekty buď nevyužili alebo sa im takáto alternatíva ani nenúkala. Ponúkaný sortiment mal v prevažnej miere charakter rýchleho občerstvenia, nespĺňajúceho prvky zdravej výživy. Medzi pozitívne výnimky patril bufet v priestoroch gymnázia²⁰, v ktorom ponúkali *zdravé raňajkové menu*, obsahujúce mliečny nápoj, mliečny výrobok a celozrnné pečivo. S výnimkou 2 prípadov²¹ bol pitný režim zabezpečený optimálne – nezávadná pitná voda bola k dispozícii v každej triede. Túto funkciu na niekoľkých školách ešte dodatočne suplovali automaty (s prevažne sladenými nápojmi) a v 1 prípade²² aj dávkovač vody vo vestibule budovy. Ani v jednom sledovanom subjekte sa nenachádzala reklama, ktorá by propagovala zdraviu škodlivé výrobky.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- zabezpečiť dôslednú implementáciu zámerov NAPPO na roky 2015 – 2025 do školských vzdelávacích programov
- do plánov škôl začleniť projekty, tematické týždne a aktivity súvisiace s problematikou zdravého spôsobu života
- zriaďovať predmet zdravotná telesná výchova pre všetkých žiakov oslobodených od vyučovania TŠV
- propagovať a realizovať cieľ zdravého stravovania v školských jedálňach
- v priestoroch škôl eliminovať zriaďovanie zariadení rýchleho občerstvenia a predajných automatov so sortimentom, ktorý nezodpovedá zdravej výžive

Zriaďovateľom

- poskytnúť dostatok finančných prostriedkov na priestorové a materiálno-technické vybavenie škôl s ohľadom na plnenie cieľov učebných osnov predmetu TŠV

Metodicko-pedagogickým centrám

- rozšíriť ponuku programov kontinuálneho vzdelávania so zameraním na témy obsahu NAPPO

¹⁹ Najčastejšie šlo o priestorové dôvody;

²⁰ Gymnázium, Šrobárova 1, Košice;

²¹ Spojená škola – org. zložka Obchodná akadémia, Jarmočná 1, Modrý Kameň; Stredná odborná škola poľnohospodárstva a služieb na vidieku, Zavorská 9, Trnava;

²² Súkromné gymnázium Futurum, Grešákova 1, Košice-Západ;